

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Слюсарчук Х.Т.

здобувач,

Львівський державний університет внутрішніх справ

«ІНДИВІДУАЛЬНЕ БЛАГО/ЗАГАЛЬНЕ БЛАГО» ЯК БІНАРНИЙ КОНЦЕПТ ЛІБЕРАЛІЗМУ ТА КОМУНІТАРИЗМУ

Поняття «благо» належить до фундаментальних ідей і принципів усієї європейської правової, філософської, соціальної і політичної культури. До нього звертались мислителі всіх епох – починаючи від античності і до сьогоднішніх днів. Будучи однією з основних категорій аксіології, філософії, етики, економічної теорії, «благо» має надзвичайно широкий спектр застосування – в філософських працях воно розглядається як «найвища цінність», «смысл» і «щастя» людського життя; як «суспільні блага» і «матеріальні блага» розглядається у наукових дослідженнях, що стосуються соціальної, економічної та політичної сфер життя суспільства. Як «вище благо» отримує особливу інтерпретацію у релігійних доктринах і, нарешті, як «загальне» чи «індивідуальне» благо воно розрізає філософію права на дві площини – лібералізм та комунітаризм [1, с. 46].

З одного боку концепт блага притаманний обом філософсько-правовим течіям, але з іншого, в силу того, що лібералізм тяжіє до індивідуалізму, його метою є створення усіх умов для того, щоб індивід зміг досягнути своє, індивідуальне благо. Натомість комунітаризм – це філософсько-правова течія, що побудована на засадах колективізму, тому не дивно, що їхня мета – це досягнення загального блага.

Лібералізм розставляючи акценти на індивідуумі своєю метою вбачає задоволення його інтересів, все інше – це лише рамки, в яких індивіди повинні діяти для того щоб не порушувати інтереси інших. У комунітаризмі – інший підхід. Оскільки прагнення до комуні – це природне начало кожного індивіда, то вважається, що індивід буде щасливим і зреалізованим лише з досягненням суспільного блага,

коли кожен член суспільства своє індивідуальне благо вбачає в досягненні загального.

Отже, лібералізм прагне створити таке суспільство, в якому індивіду буде забезпечено розвиток і благополуччя, а кожна людина отримає шанс сповна реалізувати свої здібності, прагнучи до «блага» в тому сенсі, в якому він (або вона) це благо розуміє. Іноді в цьому зв'язку говорять, що лібералізм етично нейтральний: він лише створює правила, за якими індивіду надається приймати свої власні рішення морального характеру [6, с. 54].

Натомість для комунітаризму як філософсько-правової течії, базовою константою є так зване загальне благо. Загалом можна сказати, що загальне благо – це основа, зміст і парадигма правового типу організації соціально-політичної спільноти людей як вільних і рівноправних суб'єктів, узгоджений на інтересах спільноти та її членів, цілого і частини, приватного та публічного, індивідів і влади сумісний зі свободами і правами людей, з визнанням гідності та цінності людської особистості [5, с. 73].

Звідси, пропонуємо відмінності між ідеальним і загальним благом за лібералізмом та комунітаризмом як філософсько-правових течій:

1) за комунітаризмом, людина – частина комуни, за лібералізмом – самостійний індивід;

2) за комунітаризмом, благо спільноти – це благо держави, за лібералізмом – благо держави – це сукупність всіх індивідуальних благ;

3) за комунітаризмом, благополуччя людини залежить від вирішення питань цілого частиною якою вона є, за лібералізмом – благополуччя індивіда залежить від її свобідної волі та свободи, що надана державою;

4) за комунітаризмом, призначення людини – піклуватися про загальне благо, а за лібералізмом – самоідентифікація людини, її самоврядування;

5) у комунітаризмі встановлено пріоритет загального блага перед індивідуальним, у лібералізмі – пріоритет блага індивіда перед благом суспільним;

6) комунітаризм пропагує обов'язок людини узгоджувати свої інтереси з інтересами суспільства, схвалює допомогу іншим та ґрунтується на соціальних зв'язках, натомість, лібералізм встановлює обов'язок невтручання держави в життя інших;

7) за комунітаризмом, загальне благо досягається шляхом встановлення державою пріоритетних цілей, що є спільною волею для всієї комуни, за лібералізмом – загальне благо досягається шляхом домовленості між індивідами;

8) комунітаризм вважає, що від вирішення питань цілого залежить благополуччя окремої людини, а лібералізм стверджує, що немає блага – якщо воно не служить особистості;

9) для комунітаризму, справедливість полягає у пріоритеті загального блага над свободою індивіда, індивідуальними правами та правом взагалі, для лібералізму – справедливість – це недопущення до відмови індивіда від недоторканості заради загального блага.

Однак, здорове суспільство не віддає перевагу суспільному благу перед індивідуальним чи навпаки; воно підтримує соціетарні формації, які забезпечують всебічну збалансованість цих амбіполярних соціальних цінностей. Така структура, своєю чергою, вимагає: 1) виявлення у цих філософсько-правових течіях основних цінностей та сприяти їх розвитку; 2) опори насамперед на освіту, керівництво, віру, переконання і моральний діалог, а не закон як засіб забезпечення цінностей; 3) відсутність всепроникаючої ідеології чи якоїсь релігії, яка б залишала мало місця для незалежної особистості [2, с. 15].

На думку А. Макінтайра, наслідки перемоги однієї із сторін (лібералізму чи комунітаризму) часто мають «величезне значення, але обидва способи життя протягом тривалого часу є нетерпимими» [4, с. 51]. Ні індивідуалізм, який пропагує ідею правової рівності, ні комунітаризм, що базується на уявленнях про суспільне благо, не можуть претендувати на роль універсальної теорії, оскільки установки на захист чийось прав або, навпаки, загальної користі не можуть стати основою для суспільної згоди та є однаково раціонально неефективні [3, с. 273].

Таким чином, концепт «індивідуальне благо/загальне благо» є одним із найголовніших у розгляді дихотомії лібералізму та комунітаризму. Падіння авторитету ліберальної доктрини в суспільстві призвело до появи комунітаризму, як теоретичної течії, представники якої виступили з критикою ліберальних теорій. Втрата авторитету була пов'язана з новою потребою суспільства, яка має полягати у компромісі – не ущемляючи особистісну і групову автономію, поєднувати її з соціальним обов'язком і загальним благом.

В обох філософсько-правових течіях, є те цінне, що слід використати при побудові нового, якісного суспільства. Так, комунітаризм пропагуючи загальне благо вчить суспільство бути солідарними та в питання державних цілей використовувати добровільне співробітництво. Подібно до того, як крайній лібералізм, заснований на свавіллі та егоїзмі у досягненні індивідуального блага, не ліквідує принцип визнання права особистості на свободу і автономію, так і комунітаризм не може дискредитувати факт існування спільних інтересів та єдиних цілей соціальної нації, групи, класу.

Лібералізм та комунітаризм, перебуваючи в одному соціальному просторі, повинні не лише гармонійно співіснувати та виступати як критерії оцінки суспільної системи, а також збалансовувати прояви один одного. Пошук балансу між індивідуалізмом та комунітаризмом повинен привести суспільство до змін правової, державної системи та виведення кожного окремого індивіда на більш високий рівень культури.

Список використаних джерел:

1. Бондар Т. «Благо» як категорія утопічної свідомості: соціально-філософський аспект / Т. Бондар // Філософські обрії. – 2008. – № 19 – С. 45-57.
2. Гук О. І. Ліберальна етика та етика комунітаризму як підґрунтя європейської культури демократичного врядування / О. І. Гук // Ефективність державного управління, 2012. – Вип. 30. – С. 13-21.
3. Корх О. М. Проблема індивідуалізму (історико-філософський аналіз): дис. ... д-ра філософ. наук: 09.00.05 Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2002. – 397 с.
4. Макинтайр А. После добродетели: Исследования теории морали: Пер. с англ. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 384 с.
5. Нерсесян В. С. Філософія права. Підручник для вузів / В. С. Нерсесян. – М.: Видавнича група ИНФРА • М – НОРМА, 1997. – 652 с.
6. Хейвуд Эндрю. Политология: Учебник для студентов вузов / Пер. с англ. под ред. Г. Г. Водолазова, В. Ю. Вельского. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 544 с.